

A close-up photograph of a woman with short brown hair, wearing a blue t-shirt, pushing a young child on a swing. The child has light blonde hair and is wearing a dark blue t-shirt. They are both looking towards the right. The background is blurred green foliage.

Heel gewoon en toch bijzonder

Aandacht voor kinderen en
jongeren met een licht
verstandelijke beperking
in de gemeente

Colofon

Opdrachtgever	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport Directie Jeugd
Tekst en coördinatie	Mieke van Leeuwen (Platform VG – CG-Raad)
Interviews	Bianca van Raaij
Begeleiding en meelezers:	Marianne van de Laar (LCFJ), Shirley Mulder (VNG), Gaston van Bokhoven, Marieke Koppenaal, Aaltje Hartholt, Susan Potting (VWS), Adelien de Koster, Willem Loupatty, Frank Dieters en Mariës Zegers (gemeenten) en Susan Osterop (VGN/IVH).

De handreiking is een initiatief van de partners in het netwerk Gewoon Meedoen. De handreiking is mede tot stand gekomen met financiële steun van het Ministerie van VWS en in samenwerking met het Transitiebureau Jeugd.

Het netwerk Gewoon meedoen wil eraan bijdragen dat jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) naar vermogen participeren. Jongeren met LVB willen meedoen in de samenleving. Ze hebben veel talenten, maar om zich te kunnen ontwikkelen hebben ze op gezette tijden wel de juiste (informele en professionele) ondersteuning nodig. De integrale aanpak bestaat uit drie pijlers: vroegtijdige signalering, duurzame ondersteuning en gespecialiseerde ondersteuning als het moet.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
1.1	Introductie	2
1.2	Wat is het doel van de handreiking?	3
2	LVB: over welke kinderen en jongeren hebben we het?	4
2.1	Een omschrijving	4
2.2	Wat zijn de cijfers?	5
2.3	Niet zichtbaar en daarom kwetsbaar	6
2.4	Signalen bij overgangen	7
2.5	Tijdige, voldoende en blijvende ondersteuning	8
3	Kansen voor alle burgers	10
3.1	Het gemeentelijk jeugdbeleid	10
3.2	Meer preventief en proactief	11
3.3	Verbinding in het sociale domein	12
3.4	Inclusief beleid maak je samen	16
	Bronnen	17
	Bijlage	
	Overzicht van het georganiseerde aanbod	18

1 Inleiding

1.1 Introductie

De ondersteuning van en zorg voor de jeugd verandert fors de komende jaren. Er is veel kritiek op de organisatie van de jeugdzorg; het is te versnipperd, er wordt te weinig samengewerkt, er is weinig zicht op de effectiviteit van behandelingen en er is geen goede balans tussen preventie, het versterken van de eigen kracht van het gezin, het inzetten van lichte hulp of het verwijzen naar intensieve zorg. De huidige financiering versterkt dit nog; soms is dure zorg gemakkelijker te realiseren dan goede samenwerking.

Het nieuwe jeugdstelsel legt daarom de regie en de financiering van alle zorg voor de jeugd bij de gemeente. Ieder kind moet veilig en gezond kunnen opgroeien. Ouders zijn als eersten verantwoordelijk voor de opvoeding. Hebben zij vragen over de ontwikkeling van hun kind of maken ze zich zorgen vanwege een mogelijke beperking, dan gaat de opvoeding niet meer vanzelf. Een kind dat kwetsbaar is, maakt ouders onzeker in hun taak als opvoeder. Ze hebben vragen als: Hoe kan ik reageren op zijn gedrag? Hoe bied ik mijn kind kansen? Welke school is het beste? Wil hij niet luisteren of begrijpt hij het niet? Hoe ga ik om met vragen op school of opmerkingen in de buurt?

Het nieuwe jeugdstelsel moet snel, goed en op maat kunnen reageren op dit soort vragen van ouders en op signalen van kinderen. Als ouders weten wat er met hun kind is en hoe zij daarmee kunnen omgaan, kan er weer rust komen in de opvoeding en vertrouwen in de eigen kracht. Het motto is: ‘geen kind buiten spel’. Dit begint in het gezin en de familie en vriendenkring, het zet zich door in de school en in de buurt en is pas klaar wanneer de jongere op eigen kracht kan meedoen in de samenleving.

Het nieuwe jeugdstelsel moet leiden tot een omslag – transformatie – in het jeugdbeleid die maakt dat er meer en eerder aandacht is voor het voorkomen van problemen, voor het tijdig signaleren van een vastlopende ontwikkeling en voor vroege ondersteuning in het gezin, op school en in de buurt. De gemeente is in het nieuwe stelsel bestuurlijk én financieel verantwoordelijk.

Bij gezinnen met een kind met een verstandelijke beperking, is integrale vroeghulp de eerst aangewezen voorziening om met de ouders te zoeken naar de beste weg voor tijdige informatie, vroege diagnostiek en ondersteuning¹.

In deze handreiking vragen we aandacht voor ouders van kinderen en jongeren die deze weg doorgaans niet zo snel vinden. Wij belichten met deze handreiking LVB dus maar een deel van de groep verstandelijk beperkten die per 1 januari 2015 vanuit de AWBZ overgaat naar de gemeenten. Daar is wel een goede reden voor. Bij LVB gaat het namelijk om een verstandelijke beperking die niet zo ernstig is dat de ouders of anderen dit snel merken. Heel kenmerkend voor een licht verstandelijke beperking is dat deze veelal onzichtbaar is. Dat maakt de opvoeding extra kwetsbaar.

Een kind met een licht verstandelijke beperking doet niet vanzelf mee met leeftijdgenoten. Hij wil er wel graag bij horen, maar weet niet hoe dit moet. Het gedrag van het kind valt uit de toon en ook de schoolse prestaties zijn niet optimaal. Omdat er vaak niets opvallends is te zien, denken mensen toch niet snel aan een licht verstandelijke beperking.

Tijdige herkenning en het bieden van passende ondersteuning is juist ook bij deze kinderen en jongeren (en hun ouders) van groot belang. Soms is op het juiste moment een zetje in de goede richting voldoende om perspectief en vertrouwen te bieden, soms is een intensief traject – inclusief professionele ondersteuning – nodig om het gezin en het netwerk om het gezin heen te versterken.

1.2 Wat is het doel van de handreiking?

De handreiking informeert beleidsmakers en bestuurders van gemeenten over kinderen en jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB). Juist bij hen is het van belang dat er goede verbindingen zijn in het sociale domein. Met tijdige en goede ondersteuning van het gezin en de jongere zelf kan de eigen kracht van het gezin en het sociale netwerk intact blijven. Tegelijk met tijdige ondersteuning van gezinnen en hun netwerk zijn ook generieke maatregelen in de lokale samenleving te nemen om uitsluiting of ontsporing van kinderen en jongeren met een licht verstandelijke beperking te voorkomen. De verantwoordelijkheid voor de (uitvoering van) zorg voor de jeugd ligt bij de gemeenten. Dit biedt kansen. Bij een samenhangend jeugdbeleid kan er meer nadruk komen op investeren in preventie en op lichte ondersteuning in de buurt en de wijk. Gemeenten kunnen de focus verleggen door niet alleen te kijken naar wat aan ondersteuning en zorg nodig is in individuele situaties, maar tegelijk te werken aan een goed opvoed- en opgroeiklimaat voor alle kinderen en jongeren. Dit is helemaal in lijn met het VN verdrag voor mensen met een beperking. Het VN verdrag onderstreept het belang van eigen regie en eigen kracht van mensen en hun netwerk, wegnemen van belemmeringen voor participatie en bieden van ondersteuning in plaats van overnemen van zorg.

De centrale vragen van deze handreiking zijn:

- Welke vragen hebben gezinnen en jeugdigen?
- Welke kansen liggen er voor de gemeente?

¹ Zie voor meer informatie het kader over IVH op pagina 15 (?)

2 LVB: over welke kinderen en jongeren hebben we het?

2.1 Een omschrijving

Met de term LVB wordt een brede groep kinderen en jongeren onder één noemer gebracht. Een licht verstandelijke beperking komt veel voor, naar schatting bij 15 procent van alle kinderen. Kenmerkend is de combinatie van moeite met leren en begrijpen, beperkte sociale vaardigheden, weinig zelfvertrouwen en een te kinderlijke emotionaliteit. Soms is er tevens sprake van een kwetsbare gezondheid, een vorm van autisme of van psychiatrische problemen.

De beperking is meestal niet zichtbaar. Deze kinderen en jongeren vallen door hun gedrag uit de toon. Ze hebben dat zelf niet altijd door, maar hun leeftijdgenoten voelen haarscherp aan dat ze anders zijn. Dat maakt ze kwetsbaar voor pesten en uitsluiting. Ze worden door volwassenen gemakkelijk overschat. Ze zeggen het niet als ze iets niet begrijpen en je ziet het niet in hun reactie. Ook aan hun taalgebruik lees je dit vaak niet af. Ze gebruiken woorden en zinnen die ze hebben opgevangen, maar die ze zelf niet begrijpen. Het inzicht in hun beperkingen ontbreekt, al merken ze wel dat ze dingen niet kunnen die hun leeftijdgenoten vanzelf afgaan. Ze doen zich vaak groter voor om dit te verbergen.

Met name in emotioneel opzicht is het kind jonger dan leeftijdgenootjes en dit kan al vroeg problemen geven met het gedrag. Het kind kan heftig reageren op ‘normale’ conflictsituaties. Het pakt speelgoed af van andere kinderen in de groep. Bij frustratie gaat het kind bijvoorbeeld bijten, slaan of andere kinderen aan de haren trekken. Dergelijke driftbuien zijn bij jonge peuters vrij normaal, maar bij een vijfjarige past dit gedrag niet meer. Het komt vaak voor dat ouders worden aangekeken en aangesproken op dergelijk gedrag. Dit kan een eerste signaal zijn.

Bij de hele jonge kinderen in de leeftijd van 0-7 jaar is nog geen sprake van LVB. In deze leeftijd vallen de kinderen op door ‘dreigende ontwikkelingsachterstanden’ of ‘zorgelijk gedrag’. Het kan moeilijk zijn om een diagnose te bepalen, maar aandacht vraagt het zeker. De Integrale Vroeghulpteams hebben hun expertise uitgebreid naar een doelgroep van 0-7 jaar. Om juist bij signalering LVB, wat op kleuterleefijd pas blijkt, er vroeg bij te zijn.

Het kind kan in de schoolleeftijd uit de toon vallen door gebrekke concentratie en matige prestaties. Het kan niet stilzitten, lijkt de opdracht wel te snappen, maar gedraagt zich er niet naar. De schoolse opdrachten lukken vaak niet voldoende. Aan LVB wordt niet altijd gedacht, het wordt eerder geduid als een gedragsprobleem. Zijn er bijkomende problemen, bijvoorbeeld een spraakachterstand, een zwakke motoriek of overgewicht, dan maakt dit hen kwetsbaar voor pesten. Een tijdige diagnose en gerichte ondersteuning in de klas, kan veel latere problemen voorkomen.

Deze kinderen hebben van jongens af aan al vele ervaringen met falen achter de rug en dat maakt dat hun zelfvertrouwen gering is en dat ze snel de moed opgeven. Op latere leeftijd zijn vaak het zelfbeeld en het toekomstbeeld niet realistisch. Het geringe zelfvertrouwen slaat nogal eens om naar overmoed en zelfoverschatting. Dat is lastig om mee om te gaan.

Een deel van deze kinderen komt uit een gezin waar ook de ouders – en soms meer kinderen – leermoeilijkheden hebben. Het principe ‘één gezin, één plan’ is in deze gezinnen niet eenvoudig te realiseren, zeker niet als er veel problemen tegelijk spelen en veel instanties met het gezin te maken hebben. Juist bij deze gezinnen is een goede samenwerking tussen alle betrokkenen essentieel. Ze kunnen in overleg één regisseur aanwijzen voor de coördinatie van de ondersteuning aan het kind, de ouders en de eventuele broers en zussen.

2.2. Wat zijn de cijfers?

Ongeveer 15% van alle jeugdigen heeft een licht verstandelijke beperking of een laag IQ. In Nederland zijn dat ongeveer 450.000 kinderen en jongeren beneden de 18 jaar.

Ruim de helft van deze jeugdigen komt goed terecht; ze kunnen zich op volwassen leeftijd voldoende reden in de samenleving. Wel hebben ze daarbij op bepaalde gebieden ondersteuning nodig vanuit het sociale netwerk of van algemene en specifieke voorzieningen.

Zo'n 19% van alle gezinnen en jeugdigen in Nederland maakt gebruik van jeugdzorg, dit betreft zowel de eerste- als tweedelijnsjeugdzorg.

Zo'n 7,5% maakt gebruik van de geïndiceerde jeugdzorg, bestaande uit provinciaal gefinancierde jeugdzorg, geestelijke gezondheidszorg voor jeugdigen en zorg voor licht verstandelijk gehandicapten.

In een deel van deze gezinnen worden meerdere soorten zorg geboden.

LVB: over wie hebben we het?

- Over ongeveer 450.000 kinderen en jongeren die moeite hebben met leren. Ze hebben een IQ tussen 55-70 (licht verstandelijke beperking) of tussen 70-85 (laag IQ – vroeger zwakbegaafd genoemd).
- Daarbij hebben ze beperkingen in de sociale aanpassing die – zonder ondersteuning - participatie in de weg staan.
- Er is vaak sprake van moeite met concentratie en aandacht en een laag zelfbeeld.
- Soms zijn er bijkomende lichamelijke problemen, een kwetsbare gezondheid of psychiatrische problemen, zoals autisme en/of depressie.

2.3 Niet zichtbaar en daarom kwetsbaar

Kinderen en jongeren met IVB hebben meestal geen zichtbare beperkingen. Dit maakt hen kwetsbaar. Hun omgeving verwacht meer van hen dan ze aankunnen. Ze willen net als alle kinderen meedoen en lopen daardoor vaak langdurig op hun tenen. Op de kleuterleeftijd is de beperking vaak nog niet zo te merken, maar halverwege de basisschool gaan hun matige prestaties (met name bij lezen en rekenen) echt in het oog lopen. Een deel van de kinderen weet hun moeite met leren lang te maskeren. Het kind is snel afgeleid, heeft weinig overzicht en structuur en het inzicht in hoe een taak gedaan moet worden blijft achterwege. Zijn er bijkomende gezondheidsproblemen dan worden deze vaak als verklaring gezien voor de leermoeilijkheden: ‘het trekt wel bij’ of ‘hij is gewoon nog wat jong voor zijn leeftijd’, wordt dan gezegd. Sommige kinderen vallen al op jonge leeftijd op door uitdagend gedrag, bij andere kinderen is het gedrag in de klas juist verlegen of timide. Loopt het kind op school erg op de tenen, dan reageert het de spanning vaak thuis af. Het is daar snel boos en opstandig. Wanneer ouders dit aankaarten, wordt het lastige gedrag nogal eens aan de opvoeding geweten.

Bij een deel van deze kinderen zien we die spanning zich ook buitenhuis ontladen in ongewenst gedrag, bijvoorbeeld verbaal of fysiek geweld of sociaal afwijkend gedrag zoals brandstichting, vernieling of diefstal. De langdurige emotionele spanning kan ook tot onbegrepen angsten lijden en bij jongeren in de puberteit zelfs een psychose uitlokken.

Mijn zoon Bas is nu zes en heeft leermoeilijkheden en PDD (een vorm van autisme). Toen hij klein was, sloeg en schreeuwde hij veel en konden we geen contact met hem krijgen. We kwamen via het consultatiebureau bij het Integrale Vroeghulp team (IVH). Ik maakte me veel zorgen over hoe dat zou moeten als hij zestien was. Vanuit IVH zijn we doorgestuurd naar de kinderpsychiater. Door intensieve begeleiding van de kinderpsychiater, ondersteuning bij de opvoeding van MEE en speciaal onderwijs, heeft hij zich goed ontwikkeld en is hij veel rustiger.

Willemijn (nu 20 jaar): Op mijn basisschool, in de schakelklas en op de middelbare school werd ik gepest. En dat alleen maar omdat ik anders was. Ik heb een licht verstandelijke beperking en overgewicht (vanwege Prader-Willi syndroom) en daarom kreeg ik aanpassingen. Op de middelbare school mocht ik gebruik maken van de lift, kreeg ik extra hulp bij het praktische gedeelte van de vakken natuur- en scheikunde, en meer tijd bij overhoringen en examens. Van klasgenootjes kreeg ik dan vaak daar opmerkingen over. Als je al beperkingen hebt, waardoor het leven niet altijd meevalt, en je wordt dan ook nog hierom gepest dan doet dat extra zeer. Ik kwam dan ook vaak huilend thuis. Pesten is écht niet leuk...

Anne (nu 25 jaar): Meestal als ik zeg tegen mensen wat ik heb, weten ze niet wat het is. Ik vind het behoorlijk lastig om het iedere keer weer uit te leggen.

Bij mij werkt een stofje in de hersenen minder goed. Dit stofje verwerkt alle prikkels die je dagelijks binnen krijgt. Bij mij werkt dit dus minder goed. Wat er dan gebeurt is dat ik sneller moe ben dan een gemiddeld persoon. Ik ben na een ochtend of middag werken al aardig moe. Ook kan ik niet altijd inschatten hoe ik me voel als ik een afspraak plan met een vriend(in). Regelmatig moet ik op de dag zelf afzeggen omdat ik te moe ben of hoofdpijn heb en dan dus sneller geirriteerd ben. Ook kon ik altijd minder goed meekomen op school. Ik heb veel meer moeite met leren dan mijn zus.

Toen ik 12 was werd pas duidelijk wat ik heb. Eerst was ik blij; zie je wel het ligt niet aan mij. Toen werd ik onzeker... kunnen ze aan me zien dat ik ‘anders’ ben? Toen ik ouder werd, deed ik net alsof er niks aan de hand was. Nee hoor met mij is niks mis... Dit was mijn manier om er mee om te gaan. Later heb ik gesprekken met een psychiater gehad en dat heeft me geholpen bij het leren omgaan met mijn beperking.

2.4 Signalen bij overgangen

In de ontwikkeling van kind naar volwassene is een aantal overgangen te herkennen. Met deze overgangen hebben kinderen en jongeren met LVB meer moeite dan hun normaal begaafde leeftijdgenoten. Vaak zijn dit de momenten dat ouders en leerkrachten zich ongerust gaan maken. Het is ook in deze overgangen dat de opvoedingstaak verandert.

Een ouder kan zich de eerste jaren al veel zorgen maken. Het gevoel hebben dat hun kindje ‘anders’ is, maar niet weten wat er aan de hand is. Zorgen kunnen veelal besproken worden op het consultatiebureau.

Gaat een kind naar de basisschool, dan wordt de opvoeding een gedeelde taak van ouders en leerkrachten. In de jaren daarvoor mag het kind al spelend leren en staan veiligheid en geborgenheid centraal. Nu moeten ouders gaan leren om hun kind los te laten en op anderen te vertrouwen. Bij kinderen die in de eerste jaren veel bescherming nodig hadden, valt dit extra zwaar.

Bij de overgang van basisschool naar vervolgonderwijs, wordt de afstand tussen kind en ouders weer een slag groter. De jongere leert eigen keuzes te maken en ouders moeten leren hiermee om te gaan. Grenzen stellen en geborgenheid bieden zijn ook in de puberteit nog van belang, maar de manier waarop dit gedaan kan worden is heel anders. Bij LVB-jongeren is bij deze overgang naar het vervolgonderwijs wel duidelijk dat ze wat betreft leren minder goed meekunnen. Veel ouders hebben ondersteuning nodig bij het leren omgaan met de gewijzigde verwachtingen.

De overgang naar een zelfstandig volwassen bestaan is voor LVB-jongeren en hun ouders wel de moeilijkste van allemaal. Het is een hele toer om met een licht verstandelijke beperking je schoolopleiding met succes af te ronden. Veel LVB-jongeren zijn aan het eind van de leerplichtperiode al herhaalde malen van school gewisseld. Soms zal de jongere of zijn omgeving de beperkingen niet (willen) herkennen. Dan zien we dat hij school gaat mijden en gaat spijbelen of met vrienden hangen.

Zowel ouders als LVB-jongeren zelf kunnen baat hebben bij ondersteuning. Ze moeten in het reine komen met de beperkingen en een koers uitzetten naar een realistische toekomst. Hoe minder zichtbaar de beperkingen, des te lastiger dit is.

Het is voor iedereen van belang om te weten dat door een licht verstandelijke beperking kinderen en jongeren een risico lopen op ontsporing.

- Het valt niet mee om een schoolopleiding met succes af te ronden.
- Hun perspectief op de arbeidsmarkt is beperkt.
- Het invullen van vrije tijd is lastig.
- Het aangaan en vasthouden van vrienden en relaties lukt vaak niet.
- Er is een groter risico op schulden maken of betrokken te raken bij criminaliteit.

Bij elke leeftijdsfase passen andere signalen. Hier alert op zijn en tijdig extra maatregelen treffen is in het belang van velen.

Signalen voor

ongerustheid bij het jonge kind

- Trekt naar volwassenen of jongere kinderen;
- Erg verlegen of in zichzelf gekeerd;
- Weinig structuur en snel van slag.

ongerustheid in de schoolleeftijd

- Geen vriendjes in de eigen leeftijd;
- Verschil in gedrag thuis en op school;
- Andere kinderen (of dieren) pijn doen;
- Heftige schommelingen in emoties;
- Onduidelijke lichamelijke klachten (buikpijn – obstipatie);
- Slaapproblemen en/of angsten.

ongerustheid bij pubers en adolescenten

- Toont weinig initiatief en heeft weinig vrienden;
- Kan conflicten niet goed oplossen;
- Kan zijn gedachten niet goed onder woorden brengen;
- Leert niet van fouten;
- Is impulsief en makkelijk te beïnvloeden;
- Verzuimt regelmatig van school.

2.5 Tijdige, voldoende en blijvende ondersteuning

Zijn er op de jonge leeftijd vragen over het gedrag dan is een verwijzing naar Integrale Vroeghulp (IVH) op zijn plaats. Ouders die onzeker zijn en vragen hebben waarop niet direct antwoord te geven is, hebben behoefte aan iemand die hun ongerustheid serieus neemt en met hen onderzoekt wat er aan de hand is.

Er zijn 37 regionale netwerken Integrale Vroeghulp. Deze vormen een ketennetwerk van vroegtijdige signalering, integrale diagnostiek, gezinsondersteuning, onderwijs en zorg voor kinderen met een (dreigende) ontwikkelingsachterstand. De erkenning van de positie van ouders als regisseur staat centraal, omdat zij te allen tijde de constante factor in het leven van hun kind zijn en de eerst belangrijke opvoeder. IVH biedt hulp op maat en sluit aan bij de snel veranderende hulpvragen van het kind, van de ouders en van het gezin. Integrale Vroeghulp helpt ook mee om als dit nodig is de aansluiting naar passend onderwijs te maken. www.integralevroeghulp.nl

Zoals gezegd is er echter vaak op jonge leeftijd nog geen diagnose licht verstandelijke beperking. Jongeren met LVB hebben wel 3-4 keer vaker emotionele en gedragsproblemen dan hun normaal begaafde leeftijdgenoten. Ze zijn erg beïnvloedbaar. Bovendien is hun gedrag vaak onvoorspelbaar. Worden ze aangesproken op hun gedrag, dan kunnen ze zich ogenblikkelijk aangevallen voelen. En meteen verbaal, maar soms ook fysiek, heel gewelddadig reageren. Voor de openbare ruimte is dat een risico. Vooral in een groep worden deze jongens en meisjes nogal eens aangezet om in actie te komen. Waar andere jongeren hun grenzen nog bewaken, kennen LVB-jongeren die vaak niet. Zij zijn gevoelig voor de druk van de groep waar zij bij willen horen. Het grote gevaar is dat ze geronseld worden voor hulp bij criminale activiteiten of in handen komen van een verkeerde vriend die hen inzet voor prostitutie of hen onder druk zet met foto's op sociale media bijvoorbeeld. Bij dergelijke signalen kan ook nog in de puberteit ondersteuning vanuit een netwerk Integrale Vroeghulp een eerste stap zijn.

Een licht verstandelijke beperking gaat niet over. Deze blijft en heeft invloed op alle aspecten van het dagelijks leven – leren, werken, wonen, vrije tijd, vrienden, met geld omgaan, een relatie onderhouden en een eigen gezin starten – met andere woorden het is levenslang en levensbreed.

Voor mensen met een laag IQ is het van belang om te weten op wie ze kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld bij het invullen van formulieren, bij contacten met school en andere instanties, bij problemen in de buurt of op het werk, bij vragen over geld enzovoort. Het gaat vaak om eenvoudige vragen, waar met lichte ondersteuning een antwoord op te geven is. Blijft deze tijdige en lichte ondersteuning uit, dan wordt de situatie vaak snel complexer en moeilijker te ontrafelen.

De combinatie van een laag IQ met een beperkte sociale aanpassing of met een laag zelfbeeld vormt een blijvend risico. De beperkte aanpassing kan zich uiten in tekortschieten van de zelfverzorging, problemen op het werk, moeite met sociale contacten en geringe aandacht voor de eigen gezondheid en veiligheid en voor die van eventuele kinderen. Een organisatie als MEE is van oudsher gericht op de cliëntondersteuning van mensen met een laag IQ, naast het bieden van ondersteuning aan ouders van kinderen met een beperking of met autisme. MEE kan ouders en jongeren ook de weg wijzen naar cursussen, trainingen en sociale activiteiten in de naaste omgeving en kan de samenwerking in de keten helpen bevorderen.

Een jongerenwerker: als je met deze jongens contact krijgt en ze vraagt naar hun toekomst, dan willen ze allemaal hetzelfde: een baantje, een vriendin, een huis en een auto en later ook kinderen. Bij deze jongens moet vooral gekeken worden naar wat een passende opleiding is en welke ondersteuning ze daarbij nodig hebben. Daar kan het jongerenwerk in samenwerking met het onderwijs en MEE veel doen. De kennis over hoe om te gaan met deze doelgroep is belangrijk..

3 Kansen voor alle burgers

3.1 Het gemeentelijk (jeugd)beleid

Het nieuwe jeugdstelsel geeft de gemeente de taak en verantwoordelijkheid om te zorgen voor een voldoende aanbod voor alle vormen van jeugdhulp. Door goede voorwaarden te scheppen voor afstemming en samenwerking met onderwijs, zorg, maatschappelijke ondersteuning, werk en inkomen en politie en justitie kan de gemeente integraal jeugdbeleid voeren, dichtbij de vragen van haar burgers. Het doel is dat alle kinderen en jongeren zich veilig kunnen ontwikkelen, dat hun talenten een kans krijgen en dat hun ouders versterkt worden in de opvoeding. Met tijdige inzet van lichte vormen van ondersteuning en hulp in de eigen omgeving van het gezin is in veel situaties te voorkomen dat zwaardere, ingrijpender en duurdere hulp (zoals uithuisplaatsing) nodig is. Daarmee zijn kinderen, jongeren en hun ouders sneller en beter te helpen en zijn de kosten te beperken. Investeren in een veilig opvoedingsklimaat loont wanneer preventieve maatregelen en tijdige inzet van deskundigheid bij ingewikkelde vragen uit hetzelfde budget gefinancierd worden.

De gemeente is er ook verantwoordelijk voor dat belemmeringen die LVB-jongeren ondervinden in hun zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie worden gecompenseerd. Concreet betekent dit dat de gemeente moet zorgen voor een goede toegang tot ondersteuning van hun ouders bij hun zorgen en vragen. Dat problemen op school op tijd worden gesignaleerd en aangepakt en dat lichte vormen van ondersteuning voor thuis en in de klas tijdig beschikbaar komen. Met deze maatregelen kan de eigen kracht van het gezin intact blijven. Ook wordt de gemeente er verantwoordelijk voor dat LVB-jongeren een perspectief krijgen op het afronden van een opleiding en daarna op werk en dat er waar nodig ondersteuning is bij het voeren van de regie over hun eigen leven. Zo geformuleerd is dat een hele uitdaging.

3.2 Meer preventief en proactief

Diverse bouwstenen voor dit beleid zijn al aanwezig. De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in goed toegankelijke informatie en ondersteuning bij vragen over de opvoeding en het onderwijs. Aanvankelijk vooral in de vorm van herkenbare laagdrempelige inlooppunten – Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) - en recentelijk door het inrichten van (sociale) wijkteams die multidisciplinair zijn samengesteld uit generalisten die lokaal de weg kennen.

Vragen van ouders over het gedrag of de ontwikkeling van hun kind kunnen al bij de jeugdgezondheidszorg worden gesteld. Via de jeugdarts en jeugdverpleegkundige kunnen zij in contact gebracht worden met het netwerk Integrale Vroeghulp voor onderzoek en diagnostiek en wordt ouders de weg gewezen naar (preventieve) gezinsondersteuning. Ook kan gerichte ondersteuning op het kinderdagcentrum en de school van hieruit worden gecoördineerd.

Zijn er vragen over de schoolkeuze of komt een kind niet goed mee in de klas, dan komt het schoolmaatschappelijkwerk, de (preventieve) ambulant begeleider en/of het ZAT (zorgadviesteam) van het (samenwerkingsverband Passend) onderwijs in beeld. De gemeente kan stimuleren dat wijkteams, CJG en ZAT nauw samenwerken. Voordeel van het nieuwe jeugdstelsel is dat een gezamenlijke indicatie voor extra ondersteuning thuis en op school mogelijk wordt. Zonder formeel etiket (diagnose) kan toch al deskundigheid worden ingezet – integrale toegang.

Soms krijgt de buurt met problemen rond het kind of de jongere te maken. Niet herkende beperkingen en niet begrepen gedrag kunnen de jongere – soms ongewild – tot overlast aanzetten. Een wijkteam kan dergelijke problemen signaleren en kan bij tijdig ingrijpen escalatie helpen voorkomen. Voor de gemeente is een stevige samenwerking bij de toegang dus van belang om te kunnen zorgen voor goede verbindingen met de diverse partners binnen de jeugdketen, zoals scholen, sport en welzijnsorganisaties, MEE, integrale vroeghulp, schuldhulpverlening en het lokale bedrijfsleven. Op die manier kunnen jongeren die door hun gedrag opvallen in de buurt of op school tijdig worden herkend en net dat zetje krijgen dat nodig is om bijvoorbeeld te gaan sporten en nieuwe vrienden te maken of om van school te veranderen en een opleiding te gaan volgen die beter bij hun mogelijkheden past.

Niet altijd is lichte ondersteuning voldoende. Het grote voordeel van een goed samenwerkingsverband is dat ook bij ernstiger problemen tijdig goede diagnostiek is in te zetten. Een orthopedagoog of kinderpsychiater kan bijvoorbeeld als consulent worden toegevoegd aan het team bij vragen die niet met lichte ondersteuning zijn te beantwoorden. Sleutelwoorden zijn tijdig, toegesneden en toegankelijk.

Soms hangen de opgroeiproblemen samen met een licht verstandelijke beperking bij de ouders zelf. Tijdige ondersteuning dicht bij huis voor ouders en kinderen vanuit een organisatie met ervaring met het in kaart brengen van het netwerk en de vragen die daar spelen, kan dan helpen. Ook dit kan voorkomen dat een beroep moet worden gedaan op zwaardere zorg. Een licht verstandelijke beperking maakt de opvoeding kwetsbaar.

Marchia woont met haar jongste zoon Wesley. Ze heeft vier kinderen, maar de oudste drie zijn uit huis geplaatst. Marchia heeft een licht verstandelijke beperking. Veel dagelijkse dingen kosten haar moeite. Het huishouden regelen, omgaan met geld, haar kind van school halen, een reis plannen naar haar zus. Het lukt haar niet zonder ondersteuning. Ook de opvoeding van Wesley is vaak ingewikkeld. Hoe reageer je als Wesley niet naar bed wil, of niet wil eten? Wat doe je dan? Marchia kan met haar vragen terugvallen op een vertrouwd persoon die haar serieus neemt. Marchia heeft een indicatie voor de sociale werkplaats. Zij staat al drie jaar op de wachtlijst. Omdat zij graag wat te doen heeft als Wesley op school zit, doet zij nu vrijwilligerswerk. Ook daar heeft de hulpverlener haar bij geholpen.

Het opvoeden van een kind met LVB is ook voor normaal begaafde ouders niet gemakkelijk. Bij alles is er extra aandacht en ondersteuning nodig. Is er eenmaal een diagnose LVB dan geeft dit wel wat ruimte. Er is dan meer begrip voor het gedrag van het kind. En het wordt gemakkelijker om extra ondersteuning in de klas te organiseren. Toch blijft het voor veel ouders een hele toer om hun geduld te bewaren en hun weg te vinden.

Het is belangrijk dat voor LVB-kinderen en jongeren kansen worden gemaakt, met andere woorden:

- dat er vanuit de jeugdgezondheidszorg voldoende aandacht is voor vroege signalering met schakels naar gespecialiseerde diagnostiek teams en (preventieve) gezinsondersteuning en een schakel naar zorg-onderwijs;
- dat er bij sportclubs aandacht is voor kinderen die minder makkelijk meekomen;
- dat scholen uitval van kwetsbare jongeren zo veel mogelijk voorkomen en tijdig signaleren dat er wellicht een verband is met LVB;
- dat werkgevers meewerken aan ‘sociale’ stages;
- dat het ROC aandacht heeft voor langzame leerlingen en tweedekans onderwijs;
- dat er een lokaal / regionaal aanbod is van cursussen & trainingen sociale vaardigheden, vrienden maken, omgaan met geld en dergelijke;
- dat thuiszorg kan worden ingeschakeld of dat er een gastgezin is om de ouders en andere gezinsleden te ontlasten;
- dat het netwerk om de jongere heen actief wordt ingezet en zo nodig wordt versterkt.

Kortom het vraagt om een goed overzicht van de lokale mogelijkheden op het gebied van eerstelijns-voorzieningen, informele en formele ondersteuning, onderwijs en welzijnswerk. De gemeente zet de lijnen uit, organiseert de samenwerking, maakt resultaatgerichte afspraken en stuurt waar nodig bij. Vaak zal met tijdige ondersteuning zwaardere hulp voorkomen kunnen worden.

Een mooi voorbeeld van ondersteuning van jongeren met LVB naar participatie op volwassen leeftijd is het project Krachtcoach uit Rotterdam.

Het unieke van de Krachtcoach interventie is dat deze zich richt op de Eigen Kracht van de jongere door het vergroten van de zelfredzaamheid, met als uiteindelijk doel het voorkomen van (ergere) problemen. De begeleiding is erop gericht om jongeren rond hun 17de jaar te vinden en met hen te werken aan een zo goed mogelijke inbedding in de eigen steunstructuur (buurt, gezin, netwerk). MEE maakt zich sterk voor deze vorm van dienstverlening en richt een speciaal team op om deze moeilijke doelgroep te benaderen. Ook worden samenwerkingsrelaties met het UWV, onderwijs, werkschool en jobcoaches gelegd om de jongeren na de motivatiefase ook daadwerkelijk een traject te kunnen aanbieden. De Krachtcoach neemt als uitgangspunt dat de jongere wel weet wat hij wil bereiken, maar niet weet hoe dat te realiseren en niet in staat is een netwerk op te bouwen en te behouden waarop hij kan terugvallen in geval van moeilijkheden. De Krachtcoach ondersteunt en begeleidt jongeren preventief bij het oplossen, verlichten of hanteerbaar maken van problemen op het gebied van wonen, werk, geldbeheer en relaties, die het functioneren van de jongere in de maatschappij in de weg staan (www.hetnieuwejeugdstelselrotterdam.nl).

3.3 Verbinding in het sociale domein

De gemeente kan verbindingen aanbrengen tussen diverse beleidsterreinen. Met een gesprek ‘aan de keukentafel’ om te zien welke ondersteuning het beste past in dit gezin op dit moment kan men soms op verrassende oplossingen komen. Integraal werken in het sociale domein biedt veel kansen voor verbetering. Maar het is beslist een hele uitdaging om deze kansen ook te grijpen!

Het VNG magazine van april 2013 stelt het als volgt: ‘Jongeren in kwetsbare posities ondersteunen kan alleen als onderwijs en arbeidsmarkt goed op elkaar aansluiten en als er bovenbien ondersteuning op maat kan worden geboden. Dat vereist een goede samenwerking tussen een brede waaier van partijen, van gemeenten tot scholen, van reclassering tot schuldhulpverlening.’

Het kan de gemeente helpen om eens vanuit het perspectief van mensen met een licht verstandelijke beperking naar het beleid te kijken. De LFB, de belangenorganisatie van en voor mensen met een verstandelijke beperking, kan bijvoorbeeld een cursus verzorgen voor het omgaan met mensen met een verstandelijke beperking; een cursus gegeven door mensen met een beperking. Ook het doorlichten van de website van de gemeente op toegankelijkheid voor moeilijke lezers is een mogelijkheid (www.lfb.nu).

De samenleving van vandaag is heel veel complexer dan die van 30 jaar geleden. De lijnen zijn korter geworden voor mensen die met computers overweg kunnen. Maar kun je niet goed lezen, dan is het veel lastiger om je weg te vinden dan vroeger. Met weinig schoolopleiding is het vinden van (ongeschoold) werk haast niet mogelijk, zeker niet wanneer ook de route naar de sociale werkvoorziening wordt afgesloten. Reizen met een OV-chipkaart is voor jongeren (en volwassenen) die niet vaardig zijn in plannen en lezen veel moeilijker dan reizen met een kaartje of een strippenkaart. Zonder mobiele telefoon doe je niet mee in de wereld, maar zonder overzicht in de kosten, raak je snel in de schulden. De tijd terug draaien is natuurlijk geen optie, maar alle burgers hebben recht op een toegankelijke overheid. En toegankelijkheid begint vaak eenvoudig. Belangrijk argument vóór de toegankelijke samenleving is dat hoe meer mensen gewoon toegang hebben, des te minder speciale voorzieningen en aanpassingen nodig zijn (www.allestoegankelijk.nl).

Het kan gaan om eenvoudige maatregelen waarmee de verbinding tot stand kan komen. Hoe meer jongeren met een licht verstandelijke beperking gewoon – via flankerend beleid – kunnen meedoen, des te minder speciale zorg nodig is. Het lijkt eenvoudig: investeer in preventie. In de dagelijkse praktijk van beperkte middelen, is het niet altijd zo simpel.

Enkele voorbeelden

• **Heldere communicatie aan het gemeentelijk loket**

Een LVB is niet aan het uiterlijk te herkennen. Deze mensen zullen zelf niet (snel) zeggen dat zij een verstandelijke beperking hebben. Het is daarom belangrijk dat loketmedewerkers eenvoudige taal gebruiken, geduld hebben en vertrouwen bieden. Als iemand geen antwoord geeft op een vraag, kan dit voortkomen uit een licht verstandelijke beperking. Een ander signaal kan zijn dat de persoon boos wordt of gefrustreerd raakt omdat niet duidelijk is wat er van hem verwacht wordt. Mensen met een LVB vinden het vaak lastig om te zeggen dat ze iets niet begrepen hebben. Het is belangrijk dat loketmedewerkers dan in andere woorden nog een keer vertellen wat zij bedoelen. En de persoon vragen om het in zijn eigen woorden te herhalen. Dat is niet alleen prettig in de communicatie met mensen met LVB, het helpt ook in het contact met mensen die Nederlands niet als moedertaal hebben.

Tips voor de communicatie aan het loket

- Ga na of de boodschap begrepen is;
- Vraag om deze in eigen woorden te herhalen;
- Maak samen een overzicht van de afspraken;
- En vooral: praat rustig en neem de tijd;
- Toegankelijke Informatie.

Voor alle burgers, dus ook voor mensen met LVB, is het nuttig om zich goed te kunnen voorbereiden. Dat ze weten hoe de gemeente werkt en wat zij mee moeten nemen als ze contact hebben met het gemeentelijk loket. Het is daarom belangrijk dat er informatie beschikbaar is in begrijpelijke taal en in beeld. Om de zelfredzaamheid voor alle burgers te bevorderen, is het aan te raden om te werken met eenvoudig leesbare aanvraagformulieren en om de gemeentelijke website te (laten) testen op toegankelijkheid.

Tips voor toegankelijke informatie

- Gebruik korte zinnen;
- Gebruik één boodschap per zin;
- Gebruik eenvoudige taal, zonder kinderachtig te zijn;
- Gebruik illustraties.

• **Gemeentelijke subsidies**

De gemeente kan als subsidievoorraad richting sport, vrije tijd en welzijnsvoorzieningen opnemen dat deze beleid formuleren om pesten te signaleren en te kunnen melden. Op deze manier wordt pesten niet uitgebannen, maar wordt het bespreekbaar. Dit kan net een aantal jongeren binnenboord houden.

• **Eén gezin – één plan**

Dit is wat met de decentralisatie naar gemeenten wordt beoogd met de ‘nieuwe’ jeugdzorg. Niemand is hiertegen. Toch valt dit in de praktijk niet mee. De gemeente krijgt straks met diverse aanbieders van jeugdzorg te maken. Het is niet vanzelfsprekend dat deze goed samenwerken. Het zijn tenslotte vaak ook concurrenten. De gemeente kan duidelijke eisen stellen aan de samenwerking in de keten, maar dat lukt alleen als de gemeente ook signalen krijgt over de werking binnen de keten. Bij het contracteren van aanbieders kan de gemeente eisen dat cliëntervaringen structureel worden gemeten en dat er participatie is van ouders en jongeren in het beleid. De LVB kinderen en jongeren zijn gebaat bij één gezin – één plan – één casemanager.

• **Samenwerken in de toegang**

Het ligt voor de hand dat de gemeente bij de uitvoering van de zorg voor de jeugd aansluit bij de organisatie van de jeugdgezondheidszorg die nu al een taak is van de gemeente. Hieronder valt het bevorderen van de gezondheid, adviseren over een gezonde leefstijl, signaleren van risico’s voor de ontwikkeling, inzetten van lichte vormen van opvoedingsondersteuning en - waar nodig - gespecialiseerde hulp erbij halen of verwijzen. Opnemen van MEE en Integrale Vroeghulp in de toegang maakt deze veel sterker.

Enschede organiseert jeugdzorg dicht bij kinderen en gezinnen en werkt met wijkteams. Bureau Jeugdzorg en MEE functioneren in Enschede volledig als partner in die wijkteams. In die aanpak zijn de lijnen met huisartsen, jeugdgezondheidszorg, gespecialiseerde expertiseteams, scholen etc. kort. Ook de zwaardere taken als reclassering en voogdij wil de gemeente dichtbij organiseren, in een integrale gezinsaanpak. De cliënten zijn positief over hun ervaringen met het werk in deze wijkteams. Zij onderstrepen het belang van één gezin, één plan en één regisseur in de dagelijkse praktijk.

• **Sportcoaches in de wijk**

Om gemeenten te ondersteunen in het creëren van voldoende sport- en beweegaanbod voor alle inwoners van jong tot oud, investeert het ministerie van VWS in de uitbreiding en een bredere inzet van combinatiefuncties met extra buurtsportcoaches. Buurtsportcoaches zijn werkzaam bij een sport- of beweegaanbieder en daarnaast in tenminste één andere sector (zorg, welzijn, kinderopvang, jeugdzorg of bedrijfsleven). Zij dragen eraan bij dat meer mensen in hun eigen nabije omgeving kunnen sporten en bewegen. De gemeente kan stimuleren dat deze buurtsportcoaches ook actief inzetten op deelname van LVB-jongeren door samen te werken met het speciaal onderwijs voor deze doelgroep.

Zie ook www.sportindebuurt.nl

In Dordrecht wordt schoolsport georganiseerd op het Cruijff Court Wielwijk. Hierbij functioneert de buurtsportcoach als spin in het web; hij organiseert sportactiviteiten die de doelgroep in de wijk aanspreekt. Hierbij werkt hij samen met jongerenwerk, sportvereniging, basisscholen en middelbare scholen.

- **Werk samen met cliëntenorganisaties**

Een lokale cliëntenorganisatie kan ondersteuning bieden aan clubs en sportverenigingen om jongeren met LVB te laten meedoen. Vaak gaat het om eenvoudige aanpassingen waardoor reguliere sport toegankelijk wordt. Voor een deel van de jongeren met LVB is de gehandicaptensport namelijk geen optie. Zij zetten zich af tegen het etiket van een beperking en mijden voorzieningen die op hen zijn ingericht. Toch is juist ook voor hen het meedoen met sport van groot belang: meedoen, teamgeest en discipline leren ze zo spelenderwijs. Een andere mogelijkheid is dat de gemeente een LFB steunpunt faciliteert. Een plek van waaruit activiteiten en cursussen voor mensen met een licht verstandelijke beperking worden georganiseerd. Het steunpunt helpt mensen met een verstandelijke beperking om zelf voor hun belangen op te komen.

- **Werk aan versterken van het netwerk**

In diverse gemeenten is het gangbare praktijk geworden om voorafgaand aan een jeugdzorgtraject een Eigen Kracht-conferentie te laten organiseren om in beeld te krijgen wat de vragen zijn van het gezin en op welke vragen het netwerk om het gezin heen een antwoord kan geven. Burgers worden niet geholpen wanneer de overheid de regie overneemt. Het is essentieel dat mensen de regie houden over hun eigen leven. Ook als het tegenstrijkt eigen regie en eigen kracht belangrijk. Het resultaat van een Eigen Kracht-conferentie is een plan. Het echte werk begint na de conferentie. Dan gaan alle betrokkenen aan de slag om het plan uit te voeren en tot een succes te maken, zie www.eigen-kracht.nl.

Op collectief niveau wordt er al in diverse gemeenten aan gewerkt om de Wmo adviesraad om te vormen tot een lokale Participatieraad, die gevraagd en ongevraagd advies kan geven over het beleid op het sociale domein.

Voor het vinden van manieren om meer preventief te werken is de stem van jongeren zelf van groot belang. Zij kunnen vanuit hun eigen leefwereld waardevolle adviezen geven. Het faciliteren van een inclusief samengestelde jeugdraad – dus met jongeren uit andere culturen, jongeren met jeugdzorg ervaring, ‘gewone’ jongeren én LVB-jongeren – kan een goede stap in deze richting zijn.

De jeugdhulpplaat maakt de gemeente verantwoordelijk voor een terrein waar heel veel aanbieders actief zijn. Waar veel geld in omgaat en waar grote belangen spelen. Belangen van individuele hulpvragers en belangen van professionals en organisaties. De gemeente zal de komende jaren vanuit allerlei hoeken worden benaderd met aanbiedingen. Daarin een duidelijke koers varen, die recht doet aan de belangen van de eigen burgers, zal niet eenvoudig zijn.

Er is nog wel een probleem, de Jeugdwet gaat ervan uit dat jongeren volwassen zijn met 18 jaar. Formeel is dat juist. Maar jongeren met een licht verstandelijke beperking ontwikkelen zich langzamer dan hun leeftijdgenoten. Zij hebben op weg naar een zelfstandig bestaan vaak langer ondersteuning nodig. De aansluiting van zorg voor de jeugd naar de andere domeinen van het gemeentelijk beleid en waarborgen dat er een continue lijn is in de ondersteuning een belangrijke waarborg voor succes!

Tot slot:

3.4 Inclusief beleid maak je samen

De transitie van de jeugdzorg naar de gemeenten is het sluitstuk om een lokaal passend, inclusief en samenhangend beleid te realiseren. Het aanbod wordt dichter bij de burgers georganiseerd en dit biedt kansen voor participatie, juist ook van kwetsbare groepen in de samenleving. De nieuwe Jeugdwet geeft alleen de hoofdlijnen. De gemeente heeft een grote mate van beleidsvrijheid. Wel is vastgelegd dat de gemeente een beleidsplan en een verordening dient te maken, waarin wordt aangegeven hoe de gemeente aan haar jeugdzorgplicht gestalte zal geven.

Met de invoering van de Wmo en het project De Kanteling hebben gemeenten geleerd om samen met de mensen die het betreft ‘aan de keukentafel’ te bespreken wat ze nodig hebben om mee te doen aan de samenleving. Deze omslag heeft tijd gekost. Maar de lessen die in dit proces zijn geleerd, zijn direct toe te passen bij de vormgeving van het jeugdbeleid. Ook bij de zorg voor de jeugd gaat het erom dat ouders en kinderen – de burgers dus – centraal komen. Dat ze ondersteuning op maat krijgen en dat daarbij hun eigen regie behouden blijft en hun eigen kracht maatgevend is. Bij de nieuwe Jeugdwet gaat het niet meer over een ‘recht op zorg’, maar over maatwerk voor de vragen van mensen. De gemeente zal daarom bij de vormgeving van de zorg voor de jeugd met haar burgers in gesprek moeten gaan.

Op individueel niveau met ouders en jongeren die vastlopen om samen met hen te zoeken naar wat nodig is om weer perspectief te krijgen. Dit vraagt een andere manier van denken en werken. Niet alleen bij de gemeente, maar ook bij zorgaanbieders en bij ouders die vastlopen in de opvoeding of die te maken hebben met een kind dat vastloopt in het leven.

Voor het grootbrengen van kinderen zijn in eerste instantie de ouders verantwoordelijk. Dit lukt niet altijd en niet in alle gezinnen. Gelukkig is er vaak extra ondersteuning vanuit de omgeving beschikbaar; van buren, van vrienden of naaste familieleden, of van een leerkracht van de school. Dat kan in veel gevallen voldoende verlichting bieden om ernstiger problemen te voorkomen. Dit is echter niet in alle gevallen afdoende. Daarom is er in de loop van de tijd een spectrum ontstaan van voorzieningen die zich bezighouden met zorg voor jeugdigen en hun opvoeders. Sommige van deze voorzieningen zijn voor iedereen toegankelijk: de eerstelijnszorg. Die is laagdrempelig en in de buurt. De tweedelijnszorg kan alleen ingezet worden wanneer er sprake is van een indicatie. Deze voorzieningen zijn meer gespecialiseerd. Ze zijn niet altijd in de buurt van een gezin en in sommige gevallen woont de jeugdige in de zorginstelling. Het zal de eerstelijnszorg ten goede komen wanneer de gespecialiseerde hulp die nu binnen tweedelijnsvoorzieningen beschikbaar is, dichterbij het gezin gebracht kan worden. Niet het kind uit zijn netwerk losweken, maar de specialist uit zijn organisatie laten komen, dat is de kunst!

Bronnen

'Opvoeden versterken', Yperen, prof. dr. T.A. en Stam, drs P.M., vng, november 2010 (www.vng.nl).

'De (h)erkenning van jongeren met een lichte verstandelijke beperking', Dr. M. van Nieuwenhuijzen, swp, 2010 (www.swp.nl).

'Op het eerste oog heel gewoon', VOBC 2011 (www.vobc.nl).

'Zag je het maar, kansen voor Jongeren met een licht verstandelijke beperking', netwerk Gewoon meedoen, juni 2012 (www.meenederland.nl).

'Samen sterk voor jonge kinderen met ontwikkelingsproblemen', Een handreiking voor gemeenten: mogelijkheden voor effectieve samenwerking tussen de Centra voor Jeugd en Gezin en de netwerken Integrale Vroeghulp, 2012 (www.voordejeugd.nl).

'Thuis in de gemeente; Hoe kun jij meedoen en erbij horen', 2012 (www.nivel.nl)

'Terecht in de jeugdzorg', Sander Bot e.a., Sociaal en Cultureel Planbureau, januari 2013 (www.scp.nl)

Het Transitiebureau Jeugd ondersteunt gemeenten bij de decentralisatie van de jeugdzorg door het aangaan van dialoog, kennis te verspreiden en door het beschikbaar stellen van communicatiemiddelen en ondersteunende materialen.

www.voordejeugd.nl

Bijlage

Overzicht van professionele hulp & ondersteuning bij LVB

Ambulante of poliklinische behandeling

Vaak zal af en toe contact van de ouders en/of de jongere met een hulpverlener voldoende zijn om de opvoeding weer ‘op de rails’ te krijgen. We noemen dit ambulante zorg. Deze kan thuis of bij een instelling plaatsvinden. Is er sprake van ernstige gedragsproblemen en is de opvoedsituatie ernstig verstoord, kan gezinsbehandeling of individuele therapie nodig zijn. Dit duurt vaak enkele maanden.

Bij LVB-jongeren met daarbij een psychiatrische stoornis wordt – afhankelijk van de ernst van de problemen – gekozen voor thuisbehandeling, oudertraining of intensieve therapie.

Een orthopedagogisch behandel centrum (OBC) kan in samenwerking met een re-integratiebedrijf en het UWV ook arbeidstraining geven. In 1 tot 2 jaar worden jeugdigen met LVB geholpen een passende beroepsrichting te kiezen en wordt een werkervaringplek gezocht.

Begeleiding

Ouders van kinderen en jongeren met LVB-problematiek kunnen begeleiding krijgen bij de opvoeding in het gezin en de jongere zelf krijgt ondersteuning bij sociaal-emotionele problematiek, bij het volgen van onderwijs of bij de dagbesteding. Bij lichte problemen thuis en op school kan vaak consultatie van reguliere beroepsopvoeders en de leerkrachten volstaan.

Consultatie en advies

Hebben leerkrachten of ouders een vermoeden van LVB bij een kind of jongere en hebben ze vragen over de beste manier van omgang dan kunnen ze daarmee terecht bij een van de Orthopedagogische Behandelcentra (OBC). Een LVB-specialist kan op consultatiebasis verbonden zijn aan het CJG werkverband. Naast het OBC bestaan er ook Multi Functionele Centra (MFC), dit zijn voorzieningen die gespecialiseerd zijn in de combinatie van LVB met psychiatrie. Voor meer informatie: www.vobc.nu www.kenniscentrumlvb.nl

Centrum voor Consultatie en Expertise

Wanneer de reguliere ondersteuning geen oplossing meer ziet bij extreem moeilijk gedrag kan tijdelijk het Centrum voor Consultatie en Expertise (CCE) worden ingeschakeld. Het CCE werkt aanvullend op de reguliere zorg. Het CCE werkt met een uitgebreid netwerk van consulenten. Dit zijn specialisten zoals orthopedagogen, psychologen, kinderpsychiaters, paramedici en verpleegkundigen. De consulenten van het CCE werken nauw samen met het gezin en met alle hulpverleners die al bij het gezin betrokken zijn. Ze nemen de verantwoordelijkheid niet over, maar ze adviseren en coachen bij de aanpak van het moeilijke gedrag (www.cce.nl).

Crisisinterventie

Crisisinterventie is nodig wanneer de jongere en zijn gezin in een acute crisissituatie verkeren. De jongere wordt uit huis opgenomen. Dit wordt vaak gecombineerd met ambulante spoedhulp en is erop gericht dat de jongere zo snel mogelijk weer terug kan naar huis.

Diagnostiek

Bij een vermoeden van LVB-problematiek is het van belang om niet te lang te wachten met de diagnostiek. Een tijdige diagnose kan voorkomen dat de jongere vastloopt op school en dat de opvoedingsproblemen thuis gaan oplopen. Het tijdig inschakelen van een LVB-specialist kan daarbij behulpzaam zijn. Een diagnose LVB roept bij ouders veel vragen op. Hoe eerder deze een goed antwoord krijgen en een plan kan worden gemaakt voor de aanpak thuis en op school, des te beter.

Gezinshuizen

Een Gezinshuis is voor behandeling van kinderen. Het zijn kleinschalige voorzieningen onder verantwoordelijkheid van een zorgaanbieder. Het kind leert praktische en sociale vaardigheden. De kinderen wonen in een groep en volgen een individueel trainingsprogramma. Er is 24 uur per dag begeleiding beschikbaar.

Integrale Vroeghulp

Integrale Vroeghulp betreft een ketennetwerk van vroegtijdige signalering, integrale diagnostiek, gezinsondersteuning, onderwijs en zorg voor kinderen met een (dreigende) ontwikkelingsachterstand. Hierbij staat de erkenning van de positie van ouders als regisseur centraal, omdat zij te allen tijde de constante factor in het leven van hun kind zijn en de eerst belangrijke opvoeder. www.integralevroeghulp.nl

Jeugdbescherming

Jeugdbescherming is voor jongeren die bescherming nodig hebben tegen invloeden die hun ontwikkeling bedreigen. De kinderrechter kan hiertoe twee maatregelen nemen: ondertoezichtstelling (OTS) of een ontsnapping of ontheffing uit de ouderlijke macht. Bij een OTS van LVB-jongeren begeleidt een gezinsvoogd van de William Schrikker Groep het gezin bij de opvoeding tot de ouders dit weer zelfstandig kunnen. Bij een ontsnapping of ontheffing uit het gezag verliezen de ouders de voogdij over het kind. Ze worden nog wel betrokken in de opvoeding, maar hebben geen beslissende stem meer.

Jeugdreclassering

Jeugdreclassering is voor jongeren tussen twaalf en achttien jaar die met de politie in aanraking zijn gekomen en een proces-verbaal hebben gekregen vanwege het plegen van een delict, of jongeren die met een leerplichtambtenaar in aanraking zijn gekomen vanwege structureel schoolverzuim. Het doel is te voorkomen dat jongeren het criminale pad opgaan. De reclassering werkt eraan dat jongeren een toekomstperspectief krijgen en integreren in de samenleving. Hiervoor wordt een individueel plan van aanpak opgesteld.

Kamertraining

In een kamertraining leert de jongere zelfstandig te wonen, al dan niet met begeleiding. De jongere verblijft in een eigen woonruimte, die wordt beheerd door een zorgaanbieder. Van deze jongeren wordt verwacht dat ze een eigen huishouding kunnen voeren. Ze gaan naar school, worden naar arbeid begeleid of hebben dagbesteding en kunnen dagelijks contact hebben met een begeleider.

Logeren

Een weekend- of vakantieopname vindt plaats in een logeerhuis, waar kinderen en jongeren een of twee weekenden per maand kunnen logeren. Het logeren is er op gericht om een intramurale behandeling te voorkomen en de gezinssituatie te ontlasten.

Pleegzorg

Bij pleegzorg wordt de jongere uit huis geplaatst. Het kan gaan om tijdelijke pleegzorg met het doel dat het kind weer terugkomt bij de ouders. Er is ook deeltijdpleegzorg mogelijk voor weekenden en vakanties. Een andere mogelijkheid is de opvoedingsvariant, waarbij het contact met de biologische ouders varieert van enige mate van contact tot gedeeld opvoederschap. Tenslotte is er therapeutische pleegzorg, waarbij intensieve pleegzorg wordt ingezet voor kinderen met een verstoerde emotionele ontwikkeling (bijvoorbeeld hechtingsproblematiek). De pleegzorg voor LVB-jeugd wordt door de William Schrikker Groep (WSG) geregeld. De therapeutische variant wordt in samenwerking met het OBC aangeboden.

Residentiële of intramurale behandeling

Is ambulante behandeling ontoereikend, dan komt 24-uurs zorg in zicht. Een OBC biedt intramurale behandeling in groepsverblijven van verschillende intensiteitsniveaus. Hiervoor beschikt de instelling over aangepaste woonvormen in de wijk en over een behandelcentrum op een terreinlocatie. Bij zeer intensieve behandeling (open of besloten) verblijven de jongeren op de instelling waar ook onderwijs, werk en vrije tijdsbesteding plaatsvindt. Er is permanent toezicht en beveiliging. Deze jongeren hebben ernstige en complexe gedragsproblemen en vormen een gevaar voor zichzelf of hun omgeving.

Meer informatie: www.vobc.nu

Verblijf in deeltijd/ dagbehandeling

Soms wordt de opvoedbelasting te groot. De ouders kunnen niet langer omgaan met de ernstige gedragsproblemen en de opvoeding loopt vast. Dan kan naschoolse dagbehandeling of dagdeeltijd behandeling een oplossing bieden. Bij de naschoolse dagbehandeling gaan jeugdigen 3 tot 5 dagen per week na school naar de dagbehandeling. Hier wordt een programma met een vaste structuur aangeboden en er zijn groepsgerichte leertrajecten. Deze dagbehandeling valt binnen het ambulant aanbod van het OBC.

LVB en psychiatrie

De dagdeeltijd behandeling voor jeugdigen met LVB en een psychiatrische stoornis vindt plaats vanuit een Multi Functioneel Centrum (MFC). De jeugdigen worden kortdurend intensief behandeld. Twee keer per week een behandelgroep, een keer per week thuis en ook wekelijks contact met school. Doel is om de omgeving aan te sluiten op de mogelijkheden en beperkingen van deze jeugdigen.

Soms is klinisch wonen met intensieve begeleiding nodig bij kinderen en jongeren met LVB en een psychiatrische stoornis. Ze wonen op een groep en ontvangen intensieve opvoeding, begeleiding, zorg, onderwijs en ondersteuning. Het doel is na een jaar duidelijk te hebben wat het perspectief is van de jongeren.

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

www.voordejeugd.nl

Augustus 2013